

Islamòquè? Coneixent-nos i reconeixent-nos en la diversitat

Document d'aprofundiment

Brigitte Vasallo

Islamofòbia és una paraula que defineix l'odi, la discriminació i la por cap a tot allò que, de manera real o imaginària, es relacioni amb l'islam i/o amb les persones musulmanes.

La islamofòbia no és una qüestió de sensibilitats o gustos, sinó una forma de racisme que no es fixa en el fenotip, en l'aspecte de les persones (o no només en això) sinó que discrimina a partir d'uns suposats trets culturals que es consideren essencials, definitius, immutables... i negatius. La islamofòbia, com totes les discriminacions estructurals, com el masclisme o la LGTB-fòbia, és invisible als ulls de qui no la pateix, cosa que fa més complicada encara la seva denúncia i la presa de consciència del perill que suposa.

No estem parlant d'un fenomen recent: la història d'Europa recull diverses etapes de la confrontació identitària entre allò que anomenat Orient i allò que s'ha anomenat Occident, entre el cristianisme i l'islam; uns relats de confrontació que han esborrat de la memòria col·lectiva els innumerables trets comuns, els espais de convivència i el mestissatge fecund que s'ha donat al llarg dels segles.

Què és islamofòbia i què no?

Als anys 90 del segle XX, una comissió al Regne Unit va fer un estudi per a determinar els indicadors d'islamofòbia, i orientar-nos com a societat d'allò que pot ser considerat islamofòbia i què no. Des d'aleshores utilitzem aquest treball, anomenat Informe Runnymede, com a marc de referència. L'informe de la comissió assenyala 8 punts a tenir en compte:

1. Entendre l'islam i/o les persones musulmanes com una entitat monolítica o estàtica, incapaç d'adaptar-se a noves realitats.

Hi ha 1.600.000 de persones musulmanes arreu del món. Quan llegim, per exemple, que els musulmans pensen una cosa o una altra hem de posar-nos les ulleres islamòfobes, perquè els musulmans no són un monòlit. La paraula islam, a més és polièdrica i inclou molts significats i matisos que van des de filosofies fins a tradicions, passant per marcs ètics i etc...

2. Entendre-les com a diferents, separades i independents, no influenciades per factors culturals i sense valors comuns amb altres cultures

Poques vegades s'explica, per exemple, que la revelació alcorànica és la tercera part de la revelació abrahàmica, de manera que judaisme, cristianisme i islam tenen infinitat de trets, profetes i escenaris iguals o molt similars.

D'altra banda, mirar d'entendre una persona només a partir de l'islam, no té cap sentit i és islamòfob. Les persones musulmanes tenen gènere, orientació sexual, ideals polítics, situació familiar, classe social, aspiracions, somnis, entorn cultural i infinitat d'eixos que també travessen la seva vida.

3. Entendre-les com a inferiors, bàrbars, irracionals, primitives i sexistes

El sexisme i les actituds violentes no van lligades a una identitat cultural concreta, sinó que són transversals. Hi ha persones que posen l'islam com a excusa, de la mateixa manera que hi ha persones que posen la biologia com a excusa, però hem de poder filar més prim i no caure en paranys deterministes que només justifiquen violències. D'altra banda, de vegades sentir dir que ser creient és un retard, és per persones incultes o poc evolucionades i ens oblidem que tota la filosofia europea, per exemple, està pensada des d'una perspectiva creient jueva o cristiana i seguim aprenent i estudiant aquest pensament com a vàlid per l'actualitat...i sense dubte ho és. En el món contemporani, infinitat dels nostres referents intel·lectuals i activistes han estat persones creients, des de Gandhi fins a Rosa Parks, Desmond Tutu, Malcolm X o Martin Luther King.

4. Veure-les com a enemigues agressives, amenaçadores, aliades del terrorisme i del xoc de civilitzacions

La majoria de víctimes de grups armats com Daesh o Al-Qaeda són persones musulmanes arreu del món i la majoria de gent que fa resistència contra aquests grups, també ho són.

5. Entendre l'islam com una ideologia política i militar

Això és com entendre el cristianisme només a través de les creuades dels poders institucionals, ignorant que per moltes persones al món el cristianisme és una forma filosòfica, és alliberador i no suposa cap problema de convivència amb ni per ningú.

6. Rebutjar sense cap mena de consideració qualsevol crítica a Europa provinent de persones o entitats musulmanes.

Això és especialment important quan les persones musulmanes estan denunciant violències contra elles. No només en aquest cas, però és imprescindible deixar de dubtar dels testimonis directes de les persones afectades.

7. Justificar les pràctiques discriminatòries contra les persones musulmanes

8. Entendre l'hostilitat contra les persones musulmanes o l'islam com quelcom "natural"

Els dos darrers punts de l'informe Runnymede són molt importants també i és molt fàcil caure-hi: la islamofòbia troba arguments per justificar la violència i la discriminació contra les persones musulmanes, per exemple, en la qüestió del terrorisme de grups armats com Daesh. Com que hi ha terrorisme, ens diu, hi ha islamofòbia. En altres casos de violències i discriminacions no utilitzem la mateixa lògica, però. Per exemple, en violència masclista no acusem tots els homes, ni en violència LGTB-fòbia acusem totes les persones heterosexuales. En aquest cas, doncs, és el mateix. La culpa de la islamofòbia no pot recaure mai enlloc més que en la islamofòbia mateixa.

Islamofòbia en context educatiu

Com qualsevol altra forma de discriminació estructural, la islamofòbia va molt més enllà de les actituds personals i molt més enllà de les violències visibles. Sense que aquest document sigui una eina definitiva, sí que vol llençar línies d'observació i actuació en sentit vertical i horitzontal.

D'una banda, hem d'atendre a la islamofòbia activa i la passiva, la que podríem anomenar islamofòbia per omissió. L'activa, per exemple, seria donar un tracte discriminatori a l'alumnat musulmà o de família musulmana. La passiva seria que cap dels referents positius dels llibres de text s'identifiqui com a musulmà.

Aquestes dues formes s'han d'observar en els diferents espais de significació del context educatiu. No només en

relació a l'alumnat, que també, sinó en relació amb el professorat, les AMPAs, el currículum i les activitats extraescolars, com a mínim.

- Alumnat

Les criatures musulmanes o de família musulmana estan patint un bullying específic a les escoles i centres d'oci, des de codis de vestimenta específics per elles, fins al soroll mediàtic que envolta els atemptats de Daesh i que els assenyalava, sovint, com a aliats d'aquesta violència. És imprescindible tenir en compte fins a on es senten assenyalats per l'entorn i quines dificultats específiques pateixen en un entorn d'islamofòbia generalitzada. També és important observar la islamofòbia creuada amb el gènere i amb la classe. Les violències que reben nois i noies acostumen a ser de caràcter diferent, si bé totes són greus, i les dificultats de classe social poden encobrir qüestions d'islamofòbia soterrada.

- Professorat

És imprescindible conscienciar el professorat i revisar els exemples que utilitzen, així com els referents positius que rep l'alumnat. L'estrangerització de la població musulmana és un dels indicadors d'islamofòbia (està inclòs en el punt 2 de l'informe Runnymede) i sovint les criatures de família musulmana són tractades com a estrangeres i categoritzades pel país d'origen de la seva família (de vegades, dels avis i àvies) per molt que siguin criatures nascudes i crescudes a Catalunya, cosa que pot generar conflictes identitaris especialment complicats a l'adolescència.

- AMPA

La participació de les famílies musulmanes a les AMPA topa amb moltes dificultats i l'exercici per incloure-les i fer-les partícips ha de ser actiu per part del conjunt de l'escola. En casos de manca de participació s'ha d'entendre a què es deu i proposar solucions actives.

Tant en les activitats extraescolars, com en la celebració de festivitats, com en els menjadors escolars s'ha de tenir en compte la diversitat de l'alumnat per tal que tothom es trobi representat i acollit en igualtat de condicions.

- Currículum escolar

La manera en què s'expliquen a classe processos històrics com la colonització d'Amèrica o l'expulsió de poblacions musulmanes i jueves de la península Ibèrica, encara anomenats Descobriments i Reconquesta, suposen un problema real en l'autopercepció de l'alumnat i en la sensació de pertinença, així com en la cohesió del grup. És imprescindible fer un esforç per atendre a totes les sensibilitats i a totes les versions de la història per tal de tenir una escola integradora i dignificadora de les diverses narratives personals.

Aquests són alguns exemples d'un ample ventall que s'ha d'adaptar a cada cas i situació. I la millor manera de fer-ho, sempre, és entre totes i tots, entre musulmans, ateu, cristians i tota mena de pensaments, per mirar quin tipus de societat volem on tothom trobi un espai on créixer i compartir el millor que portem a dins.

Guia de recursos

Barcelona Acció Intercultural - Estratègia Antirumors

<http://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/actualitat-antirumors>

Pla Municipal de lluita contra la islamofòbia. Ajuntament de Barcelona

http://ajuntament.barcelona.cat/bcnvsodi/wp-content/uploads/2017/01/MG-Plan-Municipal-Contra-Islamofobia_ES.pdf

Associació Stop Als Fenòmens Islamòfobs (SAFI)

<http://saficatalunya.webs.com>

Plataforma Ciudadana Contra la Islamofobia

<https://plataformaciudadanacontralaislamofobia.wordpress.com>

Moviment contra el discurs de l'odi (en anglès)

<https://www.nohatespeechmovement.org>

Observatorio Proxi sobre el discurs d'odi a les xarxes

<http://www.observatorioproxi.org>

Dixit, Centre de Documentació de Serveis Socials

<https://dixit.blog.gencat.cat/2017/03/30/combate-la-islamofobia/>

Proyecto para aulas no racistas. ONU

<http://www.un.org/es/letsfightracism/classroom.shtml>

Altres recursos

El vel com a reivindicació contra la islamofòbia

https://youtu.be/dHAYxXQt_o

Persones musulmanes queer

http://www.playgroundmag.net/noticias/historias/Queer-Muslim_0_1774622540.html

Llibres

Alba Rico, Santiago: Islamofobia. Editorial Icària, 2015

VVAA: Combatir la islamofobia. Editorial Icària, 2016